

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חֶמְדָּה יָמִים

HEMDAT YAMIM

פרשת שבוע ויקהל-פקודי תשע"ח

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חילול השם! על מי האחריות?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

הלכות "חילול השם" תופסות מקום חשוב בעולמנו הרוחני, והזהירות בהם היא חובה עליונה, שמתגברת על חובות אחרות. נדגים זאת במאמר חז"ל המפורסם: "ושמואל אמר: ראה שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ד' - כל מקום שיש חילול השם - אין חולקין כבוד לרב" (סנהדרין דף פב ע"א) (נעיר במאמר מוסגר כי הרב שם, הוא משה רבנו!).

בפרשיות כי תשא ופקודי וגם בהפטרת "פרה", אנו פוגשים התייחסות לנושא "חילול השם". נפרש את שיחתנו. בפרשת כי תשא אחרי חטא העגל, משה רבנו עולה על ההר ומנסה לבטל את רוע הגזירה טענתו הראשונה היא:

"למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרג אתם בקהרים ולכלתם מעל פני האדמה שוב מתרון אסף והנחם על הרעה לעמך" (שמות ל"ב יב).

כלומר, משה ביקש מהקב"ה, אל תכלה אותם כי אז יהיה, ח"ו, חילול השם. בהפטרת השבת, יחזקאל הנביא מדגיש מאוד נושא זה. וז"ל הכתוב:

"ואפיין אתם בגוים ויזרו בארצות פדרכם וכעלילותם שפסותם: ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי באמר להם עם יקוק אלה ומאצרו יצאו: ואחמל על שם קדשי אשר חללוהו בית ישראל בגוים אשר באו שמה: ס לכן אמר לבית ישראל פה אמר אדני יקוק לא למענכם אני עשה בית ישראל כי אם לשם קדשי אשר חללתם בגוים אשר באתם שם: וקדשתי את שמי הגדול המחלל בגוים אשר חללתם בתוכם וידעו הגוים כי אני יקוק נאם אדני יקוק בהקדשי ככם לעיניהם" (ל"ו יט).

רש"י במקום מקשה מדוע נאמר: ויבוא אל הגוים בלשון יחיד ומתרחץ על דרך הדרש: "הקדוש ברוך הוא בא עמהם בגולה והטה אוזן מה היו אומרים השבאין הרי אלו עם ה' ולא היה לו יכולת להצילן" איזה חילול השם!!! ובתחילת פרשת פקודי אנו לומדים על היבט חדש של נושא זה. לאחר איסוף התרומות ובנין המשכן, התורה מוסרת לנו כי משה רבנו נתן דין וחשבון מפורט:

"אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה... כל הנהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקדש ויהי זהב התנופה תשע ועשרים כפר ושבוע מאות ושלשים שקל בשקל הקדש: וכסף פקודי העדה מאת כפר ואלף ושבוע מאות וקמשה ושבועים שקל בשקל הקדש: ונחשת התנופה שבועים כפר ואלפים וארבע מאות שקל..." (ל"ח כא-כט)

מסביר רבינו בחיי: "ומה שאמר: 'וכסף פקודי העדה מאת כפר', וכן: 'ונחשת התנופה שבעים כפר', זה יורה כי משה נתן להם חשבון על כל דבר ודבר, והיה נותן הכל ביד איתמר לפי שלא יהיו ישראל חושדין אותו כשנתמנה גזבר על המשכן יחידי. ואמרו במדרש: (שמו"ר נא, א) עליו הכתוב אומר: (משלי כה, כ) 'איש אמונות רב ברכות ואף להעשיר לא ינקה', איש אמונות, זה משה, שנאמר: (במדבר יב, ז) 'בכל ביתי נאמן הוא', רב ברכות, שהביא הקדוש ברוך הוא ברכות על ידו ונעשה גזבר על מלאכת המשכן, ... וכשם שצריך אדם לצאת ידי חובת המקום כך צריך לצאת ידי חובת הבריות, שכן שנו רז"ל: (שקלים ד א) אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא באפונדתו ולא באנפליא שמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר, ... וכן צריך אדם להזהר שלא יהיו הבריות מרננים ומשיחין אחריו, ... ופסוק מלא הוא: (במדבר לב, כב) 'והייתם נקיים מה' ומישראל' וכתב: (משלי ג, ד) 'ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם'.

למדנו כי מנהיג ציבור רוחני או פוליטי, חייב להיזהר מאוד מחילול השם, שעלול להיות תוצאה של חשדות בלבד. יהי רצון שנקפיד על קידוש שם שמים בהליכותינו, ונזכה גם להתגשמות הנבואות המופיעות בהפטרה ביתר שאת וביתר עוז, וגם אומות העולם יכריזו:

"ואמרו הארץ הלזו הנשמה היתה כגן עדן והערים ההרבות והנשמות והנהרסות בצורות ישובו" (יחזקאל ל"ו לה).
דווקא עכשיו לקראת חגיגות שבעים השנה למדינתנו, ראשית צמיחת גאולתנו, חובה כפולה ומכופלת להזכיר זאת לעצמנו.

לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלב"ע ט' בכסלו תשס"ט	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל נלב"ע י"ג בחשוון תשע"ח	לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלב"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלב"ע ט' בכסלו תשס"ט
לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלב"ע י' באייר תשע"א	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלב"ע ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ הרב אסתר שמש ע"ה נלב"ע כ' באב תשע"ז	לע"נ מרת שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלב"ע י"ז בסיוון תשע"ד	לע"נ הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה באנציקלופדיה התלמודית

ויקהל

חילוק מלאכות

מעובד על פי הערך: חילוק מלאכות, שבאנציקלופדיה התלמודית כרך טו

לֹא תִבְעְרוּ אֶשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. (לה ג)

רש"י: לא תבערו אש, (סנהדרין לה. יצמות ז) יש מרכזותינו אומרים הבערה ללאו ילאת ויש אומרים לחלק ילאת.

יהודי שגדל בלי לדעת איסורי שבת - כמה קרבנות חטאת חייב להביא?

חילוק מלאכות בשבת. יש חילוק מלאכות בשבת (שבת ע א ופסחים מח א; רמב"ם יום טוב פ"א ה"ג), שאם עשה בה בשוגג אבות מלאכות הרבה - כגון שחרש וזרע וקצר בהעלם אחד (רמב"ם פ"ז ה"ח) - חייב חטאת על כל אב מלאכה ומלאכה (משנה שבת סז ב; רמב"ם שם ושגגות פ"ז ה"ג). ואפילו עשה כל אבות המלאכות כולם, שהם ארבעים חסר אחת בהעלם אחד - מביא שלושים ותשע חטאות (שבת סט א; רמב"ם שגגות שם). ואף על פי שכל המלאכות אין להן אלא אזהרה אחת, והיא: לא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה (שמות כ ט), מכל מקום חייב על כל מלאכה ומלאכה (רש"י שבת שם ופסחים שם; ריטב"א שבת ע א). ואין זה כמי שאכל חלב וחזר ואכל חלב בהעלם אחד, שאינו חייב עליהם אלא אחת (ריטב"א שם), אלא הן שמות - איסורים - מוחלקים (רש"י סנהדרין סב ב), והרי זה כאוכל חלב ודם בהעלם אחד, שחייב שתיים (ריטב"א שם סט א). שמאחר שלמדנו חילוק מלאכות לשבת מהבערה שיצאה לחלק, הרי זה כאילו כתוב לאו מיוחד על כל מלאכה ומלאכה, ולאויס אלה הם כמו הלאויס של חלב ודם החלוקים זה מזה. ומשום כך בהתראה של חילול שבת במזיד מתרים בו משום אותה מלאכה שהולך לעשות (תוס' רי"ד שבת קלח א).

חלוק מלאכות. מלאכות ועבודות שונות שנכללו בלאו אחד, נחשבות כאיסורים שונים, לחייב את מי שעשאן על כל אחת ואחת.

הפרקים: א. בשבת; ב. ביום טוב ויום הכפורים. ג. בעבודה זרה ושאר איסורים

כרך טו טורים שפה-תח

המקור. חילוק מלאכות מניין? רבי נתן אומר: יכול עשה כל המלאכות אינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר לא תִבְעְרוּ אֶשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת (שמות לה ג); למה נאמר, והרי הבערה בכלל "לא תעשה כל מלאכה" היתה, ולמה יצאת? להקיש אליה ולומר לך: מה הבערה שהיא אב מלאכה, חייבים עליה בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה חייבים עליו בפני עצמו (ברייטא שבת ע א ורש"י), שדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא (עני רש"י שבת שם ד"ה להקיש).

לדעת רבי יוסי שסובר הבערה ללאו יצאת - לומר שאין בה סקילה - למדנו חילוק מלאכות מהאמור בפרשת חטאת: וְעִשָּׂה מִאֲחַת מִהֵנָּה (ויקרא ד ב), פעמים חייבים אחת על כולם ופעמים חייבים על כל אחת ואחת (ברייטא שבת ע א) - שאנו דורשים את הפסוק כאילו כתוב 'אחת והנה' בלא מ' (שהמ' של 'מאחת מהנה' כבר נדרשה לדרשה אחרת), ומפרשים "אחת" שהיא "הנה", שיש שעשה עבירה אחת והיא לו "הנה" שחייב חטאות הרבה, אף על פי ששבת אחת הוא מחלל. וכן מפרשים "הנה" שהיא "אחת", שיש שעשייתו חשובה לו "אחת", אף על פי ש"הנה" היו. ומעמידים "אחת שהיא הנה", בזדון שבת ושגגת מלאכות, ו"הנה שהיא אחת" בשגגת שבת וזדון מלאכות (עני משנה שם סז ב וגמרא ע א ורש"י שם וקג ב), שמסתבר להעמיד את החיוב בזדון שבת ושגגת מלאכות, שגופי המלאכות מחולקים, ויש כאן שגגות הרבה, על כל מלאכה שגגה נפרדת, ולהעמיד את הפטור בשגגת שבת וזדון מלאכות, ששגגה אחת היא, ששכח שהיום שבת (רש"י שם קג ב על פי גמ' שם ע א).

מי שאינו יודע איסורי שבת כלל. במה דברים אמורים, שחייב על כל מלאכה ומלאכה? כשהיה יודע עיקר שבת - שיש שבת בתורה ונאסרו בה המלאכות (רש"י) - אבל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, אינו חייב אלא אחת (משנה שבת סז ב; רמב"ם שגגות פ"ז ה"ב), שהכל שגגה אחת היא (רש"י ע ב ד"ה מהו ושיטה מקובצת כריתות ג ב אות א וב). וכן מי שאינו יודע שיש שום איסור בשבת, אינו חייב אלא אחת (שבת סט א וע ב ועג א), שהוא כשוכח עיקר שבת (המאור שם ע ב; רמב"ן שם בשם הר"י משה בן יוסף, ועני תוס' שם ד"ה העלם ורש"י סט א טעמים אחרים). ואף אם ידע את השבת בקידוש, בהבדלה ובעונג אכילה, אם אינו יודע ענין שביתת המלאכות, הרי זו שגגת שבת (ריטב"א סט א; שו"ת עמודי אור סי' יד אות ב). אם לא ידע שבת מעולם, כגון גר שנתגייר כשהוא קטן, יש סוברים שהוא פטור לגמרי.

<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
<p>לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היי"ד</p>		

פקודי

אמרכל וגזבר

על פי הערך: אמרכל, שבאנציקלופדיה התלמודית כרך ב, והערך: גזבר, שבאנציקלופדיה התלמודית כרך ח.

כיצד נוהלו העניינים הכספיים בבית המקדש, ועל ידי מי?

אמרכל. אמרכל, פירושו: מר על כל (תוספתא שקלים פ"ב; ירושלמי שבת פ"י ה"ג); או: אמר על הכל (הוריות יג א), היינו מר ואדון על הכל, והאלי"ף נוספת (ערוך ע' מר). ויש אומרים שמובנו כמו: אַתְּ הִי הָאֲמֶרֶת הַיּוֹם (דברים כו יז), וְתֹאמְרוּ כָּל פְּעָלֵי אֲנֹן (תהלים צד ד. משנה למלך מעשה הקרבנות פ"א הי"ח). ויש אומרים שהוא מלשון אמירה, שאומר ומצווה על הכל (קרבן העדה שבת שם).

אמרכל. ממונה במקדש.

כרך ב עמודים נא-נב

אמרכל היה אף במשכן, וכן ביארו את הכתוב וְנָשִׂיא וְנָשִׂיאֵי הַלְוִי אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן (במדבר ג לב), שהיה אמרכל (ירושלמי שם; תרגום אונקלוס שם), ותחתיו היו הממונים שומרי משמרת הקדש. במקדש היו נחתכים על פי האמרכל כל צרכי המקדש (רש"י פסחים נז א), והיו ממנים גזברים מתחת יד האמרכלים (רמב"ם כלי המקדש פ"ד הי"ח), והאמרכלים היו ממונים על האוצרות (תוס' יום טוב שקלים פ"ה מ"ב). אין ממנים במקדש פחות משבעה אמרכלים (שקלים פ"ה מ"ב), לפי שבימי הנביאים כבר היו שבעה אמרכלים (פירוש המשנה להרמב"ם שם על פי דברי הימים ב לא יג וירושלמי שקלים שם).

גזבר. אין פוחתים משלושה גזברים במקדש (שקלים פ"ה מ"ב; רמב"ם שם פ"ד הי"ח), לפי שלושה חשובים בכל מקום, וצריכים להיות כמו בית דין לעשות שומא ולהבין ולדעת בעניני פדיון (פירוש הראב"ד תמיד כז א). רבי נתן אומר: אין פוחתים משלשה עשר גזברים, כנגד שלשה עשר שערים (ברייתא תמיד כז א). ופירש הראב"ד (שם) שאף לדעתו שלשה בלבד הם הממונים על הנערכים ועל הדברים שהוזכרו להלן, ועשרה האחרים היו ממונים על שאר עניינים של לשכה.

גזבר. ממונה על האוצרות שבמקדש ושומר נכסי הקדש.
הפרקים: א. מינויו; ב. תפקידו ונאמנותו

כרך ה טורים תלה-תלח

כהנים, לויים וישראלים כשרים להיות אמרכלים וגזברים (תוספתא שקלים פ"ב ומנחת בכורים). בספרי אמרו: וְגַם אֶת אֶחָד מִטֶּה לְוִי וְגוֹי וְיָלוּוּ עֲלֵיךָ וְיִשְׁרְתוּךָ (במדבר יח ב) - מנה מהם גזברים ואמרכלים (ספרי שם).

תפקיד הגזבר. עניינם של הגזברים בכלל הוא להשתדל בכל עניני ממון הקדש (מאירי שקלים פ"ה מ"ב). והם שגובים כל ההקדשות שהקדישו אנשים (רמב"ם פ"ד הי"ח), ופודים את הנפדה מהם (תוספתא שקלים פ"ב; רמב"ם שם) בהקדשות, בערכין, בחרמים ובמעשר שני (תוספתא ומאירי שם מ"א), ומוציאים אותם לצורך דברים הראויים להם להוציאם בעבורם (רמב"ם שם; מאירי שם). הם בודקים את הסולת ואת היין אם הם ראויים למזבח (מנחות פז א ופט א). והם היו מתנים עם האומנים הבונים בבית המקדש, כמה יבנו ובכמה דמים (רש"י מנחות צח א ד"ה כדי), ולהם היו האומנים מחזירים את מה שבנו (רש"י שם ופסחים פו א ד"ה ולמה). והם קונים להקדש בהמות לקרבנות ציבור (קדושין כח ב ורש"י). ומהגזברים קונים חפצים של הקדש העומדים למכירה (שם כט א ורש"י), והם מוכרים שדות הקדש (ערכין כה ב), וכל מלאכת הקדש על ידם היתה נעשית (תוספתא שקלים שם). אין הגזברים מקדישים העצים שקונים לבנין הקדש אלא מה שנצרך לבנין. ולפיכך, הגזברים שלקחו עצים מן היער של חולין לצורך קורות להקדש, אין מועלים אלא בעצים עצמם, הראויים לקורות, אבל לא בשיפוי הנסורת שהחרש משפה מן הקורה, ולא בעלים שלהם, שאותם לא הקדישו הגזברים (משנה מעילה יד א ורש"י). ואפילו הקורות אין הגזברים מקדישים אלא כשדעתם לבנותם בבנין בו ביום שלקחום, שבזמן מועט אין לחשוש שמא יהנה מהם או יסמך עליהם; אבל אם דעתם לבנותם לאחר זמן, אין מקדישים אותם עד שיבנו בבנין (גמ' שם ב).

נאמנותו. אין מחשבים בהקדש עם הגזברים, שנאמר: וְלֹא יִחְשְׁבוּ אֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף עַל יְדָם לְתֵת לַעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה כִּי בְאֶמְנָה הֵם עֹשִׂים (ב"ב ט א; רמב"ם מתנות עניים פ"ט הי"א; טוש"ע יו"ד רנו ב). ואף על פי שאין ראייה לדבר משם, שהרי בגזברי הקדש הנותנים לבם לעושי המלאכה הכתוב מדבר, שהפועלים מרובים למלאכות הרבה לגודרים ולחוצבי האבן וכיוצא, ואי אפשר לעמוד על החשבון, מכל מקום זכר לדבר יש (גמ' שם ורש"י). ומכל מקום חייב אדם לצאת ידי הבריות; ואף משה רבנו, שהיה גזבר על המשכן, היה קורא לאחרים ומחשב על ידיהם, שנאמר: אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן (שמות לח כא. שמות רבה ותנחומא שם).

מתפללים לרפואתם השלימה של:		
הרב אביחי ניסן בן חיה	רועי משה אלחנן בן גיינה דְּבָרָה	אליעזר יוסף בן חנה ליבא
דוד חיים בן רסה Rassa	יהושפט יחזקאל בן מילכה	ליליאן בת פורטונה
רבקה רינה בת גרונה נתנה	פריאל דפנה חיה בת שרה	יפה בת רחל יענטע
מאירה בת אסתר	יוסף (יוסי) בן חנה	
בתוך שאר חולי עם ישראל		

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורר מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

Nova Scotia, Canada

נובה סקוטיה, קנדה

אייר תשס"ה

שכירת דירה בבנין הבנוי על שטח השייך לכנסיה

שאלה

בעירנו נבנה בנין דירות חדש על גבי שטח השייך לכנסיה אנגליקנית. חברה אחרת (שאיננה קשורה לכנסיה) מציעה את הדירות להשכרה. האם מותר ליהודי לשכור שם דירה, בהתחשב בעובדה שאינו משלם ישר לכנסיה, אלא לחברה אחרת? מאידך גיסא, הכנסיה בהחלט נהנית מכספו. האם יש בכך אביזרי עבודה זרה?

תשובה

אם אין אפשרות לשכור דירה אחרת או במקום הפסד, מותר לשכור את הדירה הנ"ל בתנאים הבאים:

- א. אם החברה המשכירה משלמת סכום כסף קבוע לכנסיה, ללא תלות במספר הדירות שהיא משכירה.¹
- ב. אם החברה המשכירה משלמת לכנסיה סכום כסף ביחס למספר הדירות שהיא משכירה, אלא אם כן ידוע ומפורסם שהכנסיה צריכה כיום כסף לצורך נזילה (כגון שיפוץ מבנה הכנסיה וכדומה) ותקרובתה.² גם אם תוך כדי תקופת השכירות יתפרסם שהכנסיה זקוקה לסכום גדול עבור נזילה ותקרובתה (כגון במקרה של שיפוצים גדולים בכנסיה), ניתן לתלות³ שהשכירות המגיעה מהיהודי תלך למטרות אחרות,⁴ ואין צורך להפסיק את השכירות.

¹ בתוספתא (עבודה זרה פ"ז ה"א) מצינו: "חלילין של עבודה זרה אסור לספוד בהם, ואם היו מעלין שכר למדינה, אף על פי שהן עושין לצורך עבודה זרה מותר לספוד בהן. חנויות של עבודה זרה אסור לשכור מהן. אם היו מעלות שכר למדינה אף על פי שהן עושות לצורך עבודה זרה מותר לשכור מהם. גבאין של עבודה זרה אסור ליתן להם. אם היו מעלין שכר למדינה אף על פי שהן לצורך עבודה זרה מותר ליתן להן".

בטעם הדבר שאם משלם למדינה מותר כתב הטור (יו"ד סי' קמג, ה): "ואם היו מעלין שכר למדינה, אף על פי שגובין לאליל מותר ליתן להם, פירוש שבני המדינה לוקחין לעצמן מה שגובין ומספיקין צרכי האליל מותר, כיון שאם ירצו יקחו לעצמן כל מה שגבו, ומה שנותנין לאליל כאילו נתנו מכיסין". ועיין ב"משנה למלך" (עבודה זרה פרק ז הל' יז) שהבין בדבריו שכוונתו היא שאין בני המדינה חייבים לשלם דבר לעבודה זרה, אך הם עושים כן מרצונם. ה"משנה למלך" לא קיבל פירוש זה, והסיק שבתוספתא מיירי שבני המדינה מחויבים לתת צרכי עבודה זרה, בין רב בין מועט, וטעם ההיתר הוא משום דאין כאן הנאת עכו"ם (שכן הם אינם מקבלים חלק ברווחים) אלא הנאת בני המדינה. אולם קשה מה דחק את ה"משנה למלך" לפרש את דברי הטור כפי שפירשם, שהרי אפשר להבין שכוונת הטור היא לומר שבני המדינה אינם חייבים לתת חלק (כגון שליש או רבע) מהרווחים לעבודה זרה, אלא הם מספקים צרכיה בין רב בין מועט, וממלא נחשב הדבר כאילו הם מוציאים את הממון מכיסם. ומוכח להבין כן בדברי הטור, שאם נאמר שבני המדינה אינם מחויבים לספק את צרכי העבודה זרה, קשה להבין למה שהעבודה זרה תרשה להם להשתמש בכנסיה, אלא על כורחן שהטור מסכים לפירוש של ה"משנה למלך". כדברי הטור פסק גם הרמ"א (שו"ע יו"ד סי' קמג סע' ה).

אולם הרמב"ם (שם פרק ט הל' יב) העתיק רק את תחילת דברי התוספתא, דהיינו שאסור לשכור מהן חלילין, וכן שאסור לשכור מהן חנויות, אך לא כתב שאם מעלין שכר למדינה מותר; וכן פסק מרן המחבר (שו"ע סי' קמג סע' ד-ה). ב"שיירי כנסת הגדולה" (סי' קמג הגה יח), ב"חסדי דוד" (על התוספתא שם) וב"צפנת פענח" על הרמב"ם כתבו שהוא משום שסברא שדין זה אינו להלכה. וביאר ה"צפנת פענח" שסבירא ליה לתוספתא שכשנותן ממון למדינה, והמדינה נותנת ממון זה לעכו"ם כבר אין שמו עליו, ואינו נחשב למהנה לעבודה זרה. לפי הבנה זו, הרמב"ם סבר שאף בנתינה לאחר לא בטל שמו של הנותן הראשון. ועיין ב"חסדי דוד", שכתב שהרמב"ם דחה את הסיפא של התוספתא משום שהשווה את דין התוספתא לדין חנויות המעלות מכס לעכו"ם (עבודה זרה יג ע"א), שבגמרא נפסק שאסור לקנות בהם. לפי דברי ה"חסדי דוד" מבואר שהרמב"ם הבין שבתוספתא מיירי שהמדינה נותנת חלק (שליש או רבע) מהרווחים לעבודה זרה, ובגלל זה אסר, כמו בחנויות הנותנות מכס. וייתכן לומר שבמקרה שהמדינה אינה נותנת חלק מהרווחים, אלא שהיא מחויבת לספק צרכים של עבודה זרה או לתת לה דבר קבוע, יודה הרמב"ם שאין זה נקרא מהנה לעכו"ם אלא מהנה למדינה. לפי זה, הרמ"א והמחבר יסכימו לדינא שמותר לשכור בית או חנות מבני המדינה המספקים צרכיה של עבודה זרה, בין רב בין מועט.

עוד אפשר היה לפרש שהרמב"ם הבין שהתוספתא מיירי במקרה שבני המדינה מחויבים לספק את צרכי העבודה זרה, ללא קשר לרווחים שהם מפיקים. גם הרמב"ם יפרש כך את הסוגיה במקרה של עבודה זרה שהייתה לה גינה ומרחץ (עבודה זרה נא ע"ב, ועיין בסמוך), שהכהנים העוסקים במרחץ ובגינה מספקים את צרכי העבודה זרה, ומטעם זה אסור לתת להם שכר, שזה נחשב כמהנה לעבודה זרה (כפי שפסק בעבודה זרה פרק ז הל' יז). ומאחר שבגמרא נאסרה נתינת שכר לכמרים, ממילא נדחו דברי התוספתא.

כפי הבנה זו ניתן לפרש גם את דברי המחבר, אולם עדיין יש מקום להתיר על פי מה שפסק מרן המחבר (שם סי' קמט), שאם המכס ניתן לצורך אכילה ושתייה של הכהנים מותר; וה"מנחת יצחק" כתב שכיום יש לנו לתלות בכך, וכפי שיבואר בסמוך. ויש נפקא מינה בין שתי ההבנות בדברי השו"ע, והיא שלפי ההבנה הראשונה, אף שידוע שהכנסיה צריכה עכשו לכספים לצורך נזילה ותקרובתה של העבודה זרה מותר כשהוא משלם למדינה, בעוד שלפי ההבנה השנייה אסור. ונראה שלהלכה יש להקל, מספק מאחר שאיסור מהנה הנו דרבנן, וכפי שביאר ה"חסדי דוד" הנ"ל.

לשון הגמרא (עבודה זרה נא ע"ב): "מתני'. עבודת כוכבים שהיה לה גינה או מרחץ – נהנין מהן שלא בטובה, ואין נהנין מהן בטובה. היה שלה ושל אחרים – נהנין מהן בטובה ושלא בטובה. עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד, ושל ישראל – אין אסורה עד שתיעבד. גמ'. אמר אביי: בטובה – בטובת כומרין, שלא בטובה – בטובת כומרין, לאפוקי טובת עובדיה דשרי. איכא דמתני לה אסיפא: היה שלה ושל אחרים – נהנין מהן בטובה ושלא בטובה; אמר אביי: בטובה – בטובת אחרים, שלא בטובה – שלא בטובת כומרין. מאן דמתני אסיפא כ"ש ארישא, ומאן דמתני ארישא, אבל אסיפא כיון דאיכא אחרים בהדה, אפי' בטובת כומרין נמי שפיר דמי'".

ונחלקו ראשונים בביאור הסוגיה, עיין באריכות ב"משנה למלך" (עבודה זרה פרק ז הל' יז) וב"חסדי דוד" על תוספתא (עבודה זרה פ"ז ה"א):

רש"י (עבודה זרה נא ע"ב) פירש ש"בטובה" הכוונה בשכר, ולדבריו אסור לתת שכר לכמרים עבור הרחיצה. נראה דטעמו הוא שאף שבנתינת שכר אינו מהנה לעבודה זרה עצמה, גם ליהנות לכמרים של עבודה זרה אסור, מפני שזה מאפשר את קיומה של העבודה זרה עצמה.

ר"ת (תוספות שם מד ע"ב ד"ה נהנים) כתב ש"בטובה" הכוונה היא שמחזיק טובה לכוומר משום דעשה לו טובה, שהכניסו למרחץ בחינם (וטעם האיסור הוא שמא אטו למימשכיה בתריהו, או משום דזה נחשב כמכבד לעכו"ם). לפי זה, כל מי שנותן שכר לכוומר אינו מחזיק לו טובה, ושרי. ואם תקשה ממה שמצינו (שם יג ע"א) בדין יריד של עובדי כוכבים, שאסור לקנות ממנו כשמעלה מכס לעבודה זרה, שאני התם שעושין מן המכס צרכי עבודת כוכבים עצמה (תקרובתה ונויה), אבל הכא אין עושין אלא הנאת הכמרים. מדברי הרמב"ם (שם פרק ז הל' יז) עולה שפירש ש"בטובה" היינו בחינם, כפי שפירשו התוספות, אלא שבניגוד לר"ת הוא סובר שכל שנותן שכר אסור. וכתב (שם פרק ט הל' יד) שכל שהתגר מעלה מכס לעבודה זרה אסור לקנות ממנו.

הראב"י (הובא במרדכי שם, ס"י תתמד) סבור ש"בטובה" היינו בשכר, אלא שמפרש שכל האמור בסוגיה הוא דווקא כשלא היו קונים אחרים לפירות הכמרים, או שלא היו רוחצים אחרים, ובזה נחשב שהישראל מהנה לכמרים. אבל אם היו שם קונים אחרים זה אינו נחשב להנאה כל-כך, ושרי.

הטור (יו"ד ס"י קמג סע"ג) העתיק את המשנה (ע"ז נא ע"א) בשינוי לשון, ולאחר מכן ציין את דברי רש"י ור"ת, וסיים שהרא"ש פסק כדברי ר"ת. מרן המחבר העתיק את מה שהטור כתב במקום את לשון המשנה, אך לא הכריע כיצד יש לפרש את ההלכה. הרמ"א ציין את דברי ר"ת וכתב שיש להקל כדבריו. מרן המחבר (שו"ע ס"י קמט) בדין חנויות המעלות מכס פסק שיש לחלק, שאם המכס הולך לעבודה זרה עצמה אסור, אבל אם הולך להנאת הכמרים מותר.

הט"ז (שם), הש"ך (שם), ה"משנה ברורה" (ס"י תרמט סע"ד) ו"כף החיים" (שם) הבינו מדברי המחבר (יו"ד ס"י קמג סע"ג) שהוא סובר שישנו איסור לשלם לכוהני עבודה זרה עבור שימוש במרחץ ובגינה. לדבריהם קשה לכאורה, היאך פסק המחבר (בס"י קמט) שאם המכס מגיע לצורך הכהנים מותר. וצריך לומר שבס"י קמג מיירי שהכמרים נותנים חלק מרווחי הגינה והמרחץ לצרכי עבודה זרה, ולכן דינם כדין חנויות המעלות מכס לעבודה זרה, אבל כשהכמרים אינם נותנים חלק לעבודה זרה, רק מוכרים את הפירות לצורך אכילתם ושתייתם, מותר. עוד יש לומר שלתת לכמרים עצמם אפילו לצרכי אכילה ושתייה אסור, דזה נראה כמהנה לעבודה זרה, אבל לתת לאחרים שישלמו להם מכס מותר. וצריך עיון איזה מהתירושים עיקר.

ה"מנחת יצחק" (ד ס"י פח) כתב שכיום רוב ההוצאות של מוסד הכנסיה הן לצרכי עניים, חינוך והחזקת הכמרים, ולכן מותר לתלות שבסתמא אין דינו של כסף הניתן לכנסיה כדין כסף הניתן לעבודה זרה עצמה, אלא כדין כסף הניתן לכמרים לצרכי אכילה ושתייה. ויש להוסיף על ראיותיו את דברי ה"לבוש", שכתב (ס"י קמג סוף סע"ג): "ויש לסמוך על זה להקל, דרובא כן הוא שהוא להנאתם ואין מוציאין לע"ז... אם לא שיודעין שהטובה היוצאת מהם היא לע"ז עצמה". ועיין בביאור הגר"א (שו"ע יו"ד ס"י קמט ס"ק ג), שמשמע מדבריו שהשו"ע יסכים לזה האידנא.

לאור דברי ה"מנחת יצחק", יראה שבנדון דידן, שנותנים מעות לחברה המשכירה והיא נותנת חלק מהרווחים לכנסיה מותר, בין לדברי המחבר (לשני הפירושים) ובין לדברי הרמ"א, אלא אם כן ידוע שהרווחים הולכים לצרכי עבודה זרה ממש.

עיין ברמ"א (יו"ד ס"י קמט סע"ב), ופעמים שניתן לתלות.

ניתן להוסיף כי לא ברור שהכנסיה האנגליקנית בימינו תוגדר כעבודה זרה לכל דבר ועניין (הערת הגר"א רבינוביץ').

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:

הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו.

בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

